

ISSN: 2149-0821

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science

Yıl: 5, Sayı: 19, Ocak 2018, s. 1-20

Prof. Dr. Candan ÜLKÜ

Mersin Üniversitesi, Fen – Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü,
candanulku@mersin.edu.tr

ARAPGİR HACI YAHYA CAMİİ

Özet

Arapgir, Fırat nehrinin kollarından Arapgir suyunun açtığı geniş bir vadide, deniz seviyesinden yaklaşık 1200 m. yükseklikte yer almaktadır. Yapının mülkiyeti Hacı Yahya Vakfı'na aittir.

Arapgir'de bulunan dini ve sivil mimari örnekleri pek çok yayına ve teze konu olmasına karşın, bu makalenin konusu olan yapıya hiç değinilmemiştir.

Cami üç katlı bir düzenleme gösterir: Bodrum katı lojman olarak kullanılmıştır. Zemin kat ise harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Birinci kat kadınlar mahfili olup aynı zamanda minareye çıkışı sağlayan merdivenlere de ulaşımın gerçekleştirildiği kattır. Cami sac kaplama kırma çatı ile örtülmüştür.

Caminin güney avlusunda hazire bulunmaktadır. Mezarların taş başlık ve ayaklıklarının bir kısmı avlu içine dağılmıştır. Mezarların taş üst kaplamaları kısmen kırılmış ve zarar görmüştür. Ağaçların arasında bulunan mezarlar arasında biri aile mezarlığı şeklinde düzenlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Malatya, Arapgir, Hacı Yahya Cami, Mezar Taşları

HACI YAHYA MOSQUE (ARAPGİR /MALATYA)

Abstract

Arapgir is a wide valley opened by Arapkir water from the arms of the Euphrates River, at an altitude of about 1200 m above sea level. The property belongs to the Hacı Yahya Foundation.

Although the examples of religious and civil architecture in Arapgir are subject to many publications and theses, the mosque of this article has never been mentioned.

The mosque displays a three-fold arrangement: The basement was used as lodging. The ground floor consists of harim and the last community place. The first floor is for women to have access to the stairs leading to the exit of the minaret at the same time. The mosque is covered with sheet metal roofing. There is a graveyard in the southern front of the mosque. Some of the stone heads and stands of the tombs are scattered into the courtyard. The stone plates of the graves were partially broken and damaged. Among the graves between the trees is a family graveyard.

Keywords: Malatya, Arapgir, Hacı Yahya Mosque, Gravestones

1. GİRİŞ

Arapgir, Bizans kaynaklarında Arabkares; Ermeni dilinde Arapker olarak geçmektedir. "Arap, gir!" ünleminden çıktığı hikâye edilen bu ad (Darkot 1978: 553), dilimizde Arabgir, Arabkir, Arapgir ve Arapkir şeklinde yazılıp okunmaktadır ¹.

Fırat nehrinin kollarından Arapkir suyunun açtığı geniş bir vadide, deniz seviyesinden yaklaşık 1200 m. yükseklikte yer almaktadır. Eski adı Daskuza olarak belirtilen Arapgir'de yerleşim Eski Tunç Devri'nde başlayıp Hitit, Urartu, Med, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi birçok devletlerin yönetiminde kalmıştır. Aksın ve Karakaş'a göre, Bazı kaynaklarda isminin Dascusa olduğu belirtilirse de, bunda da bir takım karışıklıkların olduğu dikkat çeker. Zira aynı isimli iki yerin karıştırıldığı üzerine görüşler yoğunlaşmaktadır (Aksın – Karakaş 2002: 92). Merkez, tarihi dönem içerisinde ulaşım yoluna yakınlık, uygun arazi varlığı, azda olsa tarımsal arazi potansiyeli nedeniyle uzun bir dönem hayatiyetini sürdürerek günümüze kadar gelmiştir (Karakaş 1996: 175).

Bizans kaynaklarında Arabrales, Türkler tarafından ise Arabgir veya Arapkir şeklinde anlandırılmıştır. Bugün kaynaklarda Arapkes ve Araprakes olarak geçen yerleşmeyle Arabgir'in ilgisinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Zira kaynaklarda ismi geçen yerin aslında "Arabra-

¹ Arapgir adı ile ilgili olarak: Afif Erzen: "Arapgir'in Kuruluşu ve Adı Hakkında", **Göldağı**, 1955 s.3; Besim Darkot: "Arapgir", **Göldağı**, 1955 s. 4; Abdüsselam Uluçam: "Arapgir Gümrükçü Osman Paşa Camii Hakkında", **Vakıflar Dergisi** - XX, 1988 Ankara, s. 119; M. Kadir Oğuzer'in aktardığı Arapgir için: "Narin Kale", "Nazik Kale" diye yazıldığı (Ar Ab Ger) adının (Ye İç Keyfine Bak) anlamına geldiği belirtilmektedir ifadesi dikkat çekicidir. M. Kadir Oğuzer: **Arapgir Ulu Camii Röleve ve Restorasyonu**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara, 1991, s. 10.

ka/Arauraka” denilen yer olduğu ve Şemseddin Sami'nin yukarıdaki kelimeleri Latin harfleri ile ve Fransızların yazımı ile “Arabrac”a diye geçirmesinden kaynaklandığı ileri sürülür (Aksın – Karakaş 2002: 91-92). Bununla beraber eski Arap coğrafyacılarının eserlerinde Arapgir adı zikredilmemiştir. Ancak ibn Bibi *Tevarih-i Al-i Selcuk* adlı eserinde buradan bahsetmektedir (Halaçoğlu 1991: 328).

Bölge İran ve Bizanslılardan sonra XI. yüzyıl sonlarında Selçuklu Türkleri'nin eline geçti. XV. yüzyıl başında Timurlular tarafından zapt edilen Arapgir, Yavuz Sultan Selim zamanında Osmanlı idaresine alındı (1515). Kanuni Sultan Süleyman döneminin başlarında Diyarbakir eyaletine bağlı bir sancak merkeziydi. Ardından Rum (Sivas) eyaletine bağlanan Arapgir 1834'e kadar bu statü içinde kaldı. Bu tarihte tekrar Diyarbakir vilayetine, 1847'de de Ma'müretülaziz sancağına bağlandı. Cumhuriyet döneminde Malatya vilayeti içerisinde bir kaza olarak teşkilatlandırıldı. XIX. yüzyılın ilk yarısında merkez kasaba eskisine 25 km. mesafede bağlar içerisinde taşındı. Bugünkü Arapgir bu yeni kurulan yerde süratle gelişmiş, yakın tarihlerde adı Karaca olarak değiştirilen eskisi ise bazı tarihi yapı ve harabelerden müteşekkil bir vaziyette bağ ve bahçeler içerisinde kalmıştır.

Osmanlı idaresine geçtikten sonra Kanuni Sultan Süleyman döneminde 932'de (1525) yapılan ilk tahririne göre Arapgir'de iki mahalle yaklaşık 900 kadar Müslüman ve yine 900 civarında Ermeni nüfus bulunmaktaydı (Halaçoğlu 1991: 329). Halaçoğlu'na göre, “934 (1527) tarihli tahrirde on iki hanelik Eski Arapgir adında bir köyden bahsedilmekle birlikte” bunun bugünkü Arapgir'le ilişkisi olmaması gerekmektedir (Halaçoğlu 1991: 329).

XVII. yüzyılda Katib Çelebi Arapgir'in bir kalesi olduğunu söyler ve Fırat nehrine kadar uzanan bağ ve bahçeleriyle bol meyvesi bulunduğundan bahseder. Evliya Çelebi de Arapgir şehrinin kim tarafından kurulduğunun bilinmediğini, daha İslamiyet'in zuhurundan önce Arap Hatim et-Tai adında biri tarafından imar edildiğini ve bundan dolayı Arapgir adıyla anıldığını belirtir (Halaçoğlu 1991: 329).

XIX. yüzyıl sonlarında kasaba oldukça hareketli bir ticari faaliyete sahipti. 1892 yılı salnamesine göre Arapgir kazasında iyi kalitede iplik ve kumaş yanında, daha düşük kalitede iplik ve bez de dokunmakta ve 500 tezgâh bulunmaktaydı (Halaçoğlu 1991: 329).

Ticari hayatın gelişmesine paralel olarak, Arapgir'in nüfusu da hayli artmıştır. Vital Cui-net, Arapgir kazasının altmış sekiz köyü bulunduğunu, toplam nüfusunun ise 58.540 Müslüman, 10.967 Hıristiyan olmak üzere 69.507 olduğunu yazar. Ayrıca şehirde yirmi cami, bir tekke, altı medrese, on altısı Müslümanlara ait otuz iki sıbyan mektebi, bir türbe, beş kilise, bir manastır, dört han, çeşme ve hamamların yer aldığını kaydeder (Halaçoğlu 1991: 329).

1301 (1884) tarihli salnameye göre kasabada 15.157 nüfus varken 1312 (1894) tarihinde 23.872 Müslüman ve 7472 Hıristiyan olmak üzere toplam 31.344 nüfus bulunuyordu. Aynı tarihli salnamede Arapgir'de yirmi dokuz mahalle, seksen sekiz köy, 415 dükkan ve han, otuz beş cami ve mescid, otuz sekiz mektep, dört medrese, bir tekke, on bir kilise, dört hamam, 8911 bahçe ve arsa, otuz altı değirmen ve fabrika bulunduğu kaydedilmektedir (Halaçoğlu 1991: 329).

I. Dünya Savaşı sırasında Arapgir büyük bir iktisadi sarsıntıya uğramış, sanayileşme durmuş, zirai sahalarda, bağ ve bahçeler harap olmuştur. Cumhuriyet döneminde de küçük bir kasaba halinde varlığını sürdürmüştür. 1935'te nüfusu 6810 olarak tesbit edilmiş, ancak Malatya, Elazığ ile yol bağlantıları, Cumhuriyet'in ilk dönemlerinde Sivas- Erzurum, Sivas- Malatya demiryollarının yakınından geçmesi gibi sebeplerle kısmi bir gelişme içerisine girmiştir (Halaçoğlu 1991: 329).

Şemsettin Sami Kamusu'l-Alam isimli eserinde Arapgir ile ilgili olarak şu bilgileri de vermektedir: 18 camii ve mescidi, 1 tekkesi, 3 medresesi, 1 kütüphanesi, 4 Ermeni, 1 Katolik ve 1 Protestan kilisesi, dört hanı ve bir çok çarşısı, müteaddid hamamları, çeşmeleri, 2 rüşdiye ve 2 sıbyan mektepleri, 16 Ermeni ve Katolik ve Protestan mekteb-i muhtelifesi, 2 kitabçı dükkanı, 2 eczahanesi, 18 mensucat fabrikası ve 4 debbağhanesi vardır (Şemseddin Sami 1306: 3142).

Arapgir tarihi eser bakımından oldukça zengindir. Ancak bugün bunlardan pek azı ayakta. Kalesinden başka çoğu Eski Arapgir'de yer alan bu eserlerden XIV. yüzyılda yapıldığı sanılan Ulucami, aynı dönemde yapıldığı tahmin edilen hankah, yine Akkoyunlular dönemine tarihlenen ve Eski Arapgir'de Osman Paşa Mahallesi'nde bulunan Yenicami ve 1694'te Cafer Paşa tarafından tamir ettirilen Cafer Paşa Camii (1817'de tekrar tamir görmüştür). İsaoglu mahallesinde bulunan Mirliva Ahmed Paşa Camii, 1816'da İstanbul gümrüğü emini ve saray kapucubaşlarından Gümrükçü Osman Paşa tarafından yaptırılan cami, Arapgir Çarşısı'ndaki Rakka Valisi Vezir Yusuf Paşa'nın yaptırdığı Yusuf Paşa Camii veya Emir Yusuf Camii Şeyh Hasan Bey Camii, Mescidi, Medresesi ve Türbesi, Dergah-ı ali kapucular kethüdası Mirahur Mehmed Ağa Camii, İspanakçı Mustafa Paşa Kütüphanesi olarak tanınan Molla Eyüp Camii, Osman Paşa mahallesindeki Osman Paşa Hamamı, İsaoglu mahallesinde 1806'da inşa ettirilmiş Çarşı Hamamı sayılabilir. Ayrıca Yeni Arapgir'de Çobanlı mahallesinde yer alan ve 1893'te yaptırılan Çobanlı Camii ve hemen yanındaki türbe, kubbesi yıkılmış olmakla birlikte halen ayakta kalan tarihi eserlerdendir (Halaçoğlu 1991: 329).

Kesin kuruluş tarihi bilinmeyen Arapgir'in, bugün Göz deresinin de içinden aktığı batı - doğu doğrultusunda uzanan Göz vadisinde kurulduğu kesindir. Şehrin ilk kurulduğu Göz vadisi kuzey batıdan Kenger Tepe (1400m), Say Tepe (1440m), güney batıdan ise Sivri Tepe (1696m), Posta Tepe (1270m), Kurt Tepe (1250m) ile sınırlanmıştır.

Kale, vadinin batı kesiminde Göz Deresi ile Kozluk Çayı'nın birleştiği dirsek kesiminin batısında yer alan Say Tepesi'nin kuzey doğusundaki kayalık bir alan üzerine kurulmuştur (Karakaş 1996: 175). Bugün çok az bir kalıntısı bulunan kalede, herhangi bir araştırma yapılmadığından kuruluş tarihi hakkında herhangi bir bilgiye sahip değiliz (Malatya Kültür Envanteri).

Arapgir, vadi üzerinde ilk önceleri kale kent olarak kurulmuş ve daha sonra bu vadi içinde nüfusun artışına paralel olarak batı kesime doğru gelişme göstermiştir. Merkez XV. yy' da Sivas Eyaletine bağlı sancak merkezi olmasına rağmen ilk nüfus bilgileri XVI. yüzyıla aittir ve daha eski tarihli bilgiler mevcut değildir. "Arapgir 1518 yılında 8606 nüfusa sahip bir yerleşme merkezidir" ve Eğin (bugün Elâzığ'a bağlı ilçe merkezi) ile Kemaliye'de (Erzincan'a bağlı ilçe merkezi) kendisine bağlı yerleşmeler durumundadır (Karakaş 1996: 180).

Halkın Yenişehir'e taşınmaya başladığı tarih kesin bilinmemekle beraber, tarihi belgelerden bu yer değiştirmenin yaklaşık 1765 yılı civarında olduğunu söyleyebiliriz. H.1310 (1892) tarihli salnamede halkın Eskişehir'den Yenişehir'e 127 yıl önce taşındığı belirtilmektedir ki, bu da yaklaşık 1765 tarihlerine rast gelmektedir. Eskişehir'den Yenişehir'e geçiş ile bir takım yönetim ve kültürel tesislerin kuruluşu ekonomik tesisleri de kendine çekmiş, iş ve ticaret sahasının meydana gelmesi ile halkın Yenişehir'e talebini artırmış ve böylece yeni mahalleler oluşmuştur (Karakaş 1996: 180).

Arapgir'in XV. yüzyıldan XVIII. yüzyıl sonuna kadar oldukça fazla miktarlarda nüfus barındırdığını ve önemli bir ticaret merkezi niteliğini taşıdığını söylenebilir (Karakaş 1996: 183). Yerleşmenin Cumhuriyet Dönemi başında, eski yıllarda sahip olduğu nüfus miktarını koruyamadığı görülür. Tarihi eserlerden camilerin kuruluş yılları şehrin hangi dönemlerde nerelere kadar geliştiği hakkında az çok bir fikir vermektedir. Türk-İslam şehirlerinde mahallelerin camilerin etrafında teşekkül ettiği ananesi göz önünde tutulursa, Yenişehir'de ilk yerleşim çekirdeğinin Mirliva Ahmet Paşa Cami çevresinde ve Çarşı Mahallesinde oluşmaya başladığını söyleyebiliriz. Caminin yanında Çarşı hamamı karşısındaki ticaret hanı ve aşağısındaki yanmış olan medresesinin bulunması, caminin bir imaret sistemi çerçevesinde yapıldığını gösterir (Karakaş 1996: 183).

Nüfusun artışı ile birlikte Eskişehir'in fiziki ve tarımsal açıdan gösterdiği olumsuzluk, halkın tarımsal faaliyetler için daha iyi imkânlar sunan bugünkü yerde dâhil olmak üzere çevredeki alanlara yerleşmeleri mahallelerin toplu olmasını engellemiştir. Bu sebepten H.1310 tarihli salnamede 5 adet mahalle verilmişken, H.1312 tarihli salnamede 23 adet mahalle isminin verilmesi (1312, 70-135) çevredeki gelişmeye bağlı olarak yeni mahallelerin oluştuğunu ve önceden yerleşilmiş olan yerlerin mahalle haline getirilmiş olabileceği fikrini artırmaktadır. Sonuç olarak şehir yeni yerine taşındığında ilk olarak Mirliva Ahmet Paşa Cami çevresi ve hatta daha aşağı kesimlere yerleşildiği ortaya çıkmaktadır. Zira çarşının üç kez yer değiştirmiş olması şehrin gelişimi hakkında bir fikir verebilmektedir. İlk eski çarşı (Aşağı Çarşı) bugünkü Yenice ve Hocaali mahallelerinin olduğu kesimdedir. Daha sonra eskiden buğday pazarı adı verilen bugünkü Mirliva Ahmet Paşa Cami ve onun karşısında bulunan belediye hanının olduğu kesim yani yukarı çarşı gelişmiştir. Fakat eski kervan (katırcıyolu) yolunun aşağı çarşı istikametinden gelip yukarı çarşı kesiminden bugünkü Mirliva Ahmet Paşa Camisi'nin altından Kemaliye güzergâhına doğru gitmiş olması aşağı çarşının ilk önce değil de, yukarı çarşıdan sonra kervan yoluna bağlı olarak yol boyunca gelişme sonucunda ortaya çıkma ihtimali daha fazla görünmektedir (Karakaş 1996: 184).

2. Arapgir Hacı Yahya Camii

Arapgir'de bulunan dini ve sivil mimari örnekleri pek çok yayına² ve teze³ konu olmasına karşın, bu makalenin konusu olan yapıya hiç değinilmemiştir.

² Abdüsselam Uluçam, "Aragir'deki Osmanlı Dönemi Yapıları", **X. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 1994 s. 2425 – 2438; İskender Oymak, **Malatya Ziyaret Kültürü ve Ziyaret Yerleri**, İstanbul, 2013; İsmail Aytaç, **Malatya Türk – İslam Dönemi Mimari Eserleri II**, İstanbul, 2013, **Malatya Kültür Envanteri**, http://www.malatya.bel.tr/yayin/Malatya_Envanteri/HTML/index.html#190 [Erişim 09.11.2017]

Malatya ili, Arapgir ilçesi, Yukarı Çörenge Mahallesi'nde, 745 ada 2 parselde yer alan yapının mülkiyeti Hacı Yahya Vakfı'na aittir. Yapının batısında asfalt taşıt yolu yer alırken güney, kuzey ve doğusunda avlular yer almaktadır. Bunlardan güney avlusunda bir mezarlık yer almaktadır. Doğu avlusu aynı zamanda bodrum kata girişin yapıldığı kotta yer almaktadır. Yapının kuzey avlusunda odunluk, abdestlik ve ıslak hacim mekânlarını içeren sonradan oluşturulan (muhdes malzemelerden çimento harç ile imal edilmiş) yapılar bulunmaktadır. Güney avlusunun yapıdan uzak köşesinde çimento harçlı moloz taş örgülü tuvalet yapısı olduğu düşünülen bir yapı yer almaktadır.

Bodrum kat üzerine moloz taş yığma strüktürle inşa edilen caminin dış beden duvarları üzerine üç kitabe bulunmaktadır. Kitabelerden bir tanesi, güneybatı duvarında, saçağın altında iki duvarın birleştiği köşede yer alır. Üzerinde “binâ-i câmi'-i şerîf 1247” yazılıdır (Resim 2a). Kitabeden yapının yapım tarihinin H. 1247, M. 1831/1832 olduğu sonucu çıkarılabilir. Eğer tarih Hicri ise 1831/32, Rumi ise 1832/33 olarak belirtilebilir. Diğer kitabe ise caminin kuzeybatı köşesinde, minare altında yer almaktadır ve üzerinde “tecdîdi 1313” yazılıdır. Kitabeden, caminin H. 1313, M. 1897 yılında onarıldığı anlaşılmaktadır (Resim 2b). Tarihi matbu yazıda (H.) 1212 de okunabilir ki o zaman (M.) 1799-1800 yıllarına denk gelir. Caminin kitabesindeki ama üst satırdaki yazı el yazısıdır, dolayısıyla tarih de el yazısı olmalıdır. O zaman tarih (H.) 1313'dür. Üçüncü kitabe güney cephesinin doğu tarafında yer alır. Üzerinde sadece “Allah” yazılıdır ve diğer kitabelerin yazım tarzıyla benzerlik göstermektedir (Resim 2c).

Cami üç katlı bir düzenleme gösterir: Bodrum katı lojman olarak kullanılmıştır. Zemin kat ise harim ve son cemaat yerinden oluşmaktadır. Birinci kat kadınlar mahfili olup aynı zamanda minareye çıkışı sağlayan merdivenlere de ulaşımın gerçekleştirildiği kattır. Cami sac kaplama kırma çatı ile örtülmüştür.

10, 50 x 8, 65 m. boyutlarında dikdörtgen bir plana (Şekil 1a) sahip olan camiye, üzerinde tepe penceresi bulunan bir kapı ile girilmektedir. Kapıdan geçildiğinde taş kaplamalı döşemeli hole ulaşılmaktadır. Hol dörtgen planlı olup 1,53 x 2,5 6m ölçülerindedir. Holden zemin katın tüm mekânlarına ulaşmak mümkündür. Bu holün doğusunda ve batısında iki mekân yer almaktadır. Doğusundaki mekân, daha sonradan odaya çevrilmiş olan son cemaat yeridir. Zemini ahşap, tavanı ise kontrplak ile kaplı bu odanın kible duvarında bir mihrap nişi yer almaktadır. Koridorun batısında yer alan mekânın kapısı hol döşemesinden 19 cm yüksektedir; hem üst kata çıkan bir ahşap merdivene, hem de merdiven altında yer alan depoya erişimi sağlamaktadır. Mekânın batı duvarında ahşap malzemeden imal edilmiş ayakkabılık rafları duvara gömülü bir niş şekli ile karşımıza çıkmaktadır (Resim 3).

Harim, kareye yakın (8,63 x 7,93m.) ölçülerindedir (Resim 6). Mekânın iç yüksekliği ise 4,30 m.dir. Holden harime çift kanatlı ahşap kapı ile girilmektedir. Kapının üst alın kısmı ahşap kaplama olup duvarlarda ahşap pervaz ile çerçevelenmektedir. Harimin girişinde iki yanda birer seki yer almaktadır. Sekilerin giriş kapısına bakan yönünde ahşap ayakkabılık rafları yer almaktadır. Sekileri harim kısmından ahşap korkuluklar ayırmaktadır. Sekilerin zemin döşemesi ahşap olup üzerleri halı kaplamadır. Sekilerin üzerinde üst katın döşemesini oluşturan ahşap strüktürlü

³ M. Kadir Oğuzer, *Arapgir Ulu Camii Rölöve ve Restorasyonu*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991; İsmail Aytaç, *Malatya ve Yöresindeki Türk – İslâm Dönemi Yapıları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1998.

ara kat yer almaktadır. Ara kat ahşap sütunlarca desteklenerek moloz duvarlara taşıtılmıştır. Kadınlar mahfilini oluşturan ara katın döşeme strüktürünün alt yüzeyini sekilerin ise tavan yüzeyini oluşturan alan kontrplak kaplamadır. Kontrplak levhalar ahşap çitalarla çerçevelenmiş ve sabitlenmiştir (Resim 4).

Mihrap nişinin bulunduğu duvar oldukça simetrik düzenlenmiştir (Resim 5). Mihrap nişinin sağında ve solunda birer dolap nişi yer almaktadır. Mihrap yarım daire biçimli bir niş biçimindedir ve üzerinde yer alan pencere ile birlikte tavana kadar uzanmaktadır. Mihrap nişinin kemeri iki yanında birer sütunceye oturur ve nişin etrafı değişik formlarda alçı kabartmalarla hareketlendirilmiştir. Mihrabın sağında ahşap minber yer almaktadır.

Mihrap duvarının solunda ahşap malzeme ile imal edilmiş ve duvara monte edilmiş kürsü yer almaktadır. Kürsü yere temas etmemekte; dayanağını yapının güney ve doğu duvarları oluşturmaktadır. Kürsüye ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Harim kısmı zemin kaplaması ahşaptır.

Tavanında mihrap duvarına atılan iki (dikey) kiriş ve bu kirişlerin arasının, bu kirişlere dik daha küçük yatay kirişler yerleştirilerek tavan örtüsünün oluşturulduğu görülmektedir. Dikey kirişlerin üzeri kaplanmıştır. Yatay kirişler ise alttan kontrplak ile kaplanmış; kontrplak levhaların birleşim yerlerinde ve tavan çevresinde ahşap çitalar hem levhaları sabitlemek hem de estetik birleşme ve sonlanma detayları oluşturmak amacı ile kullanılmıştır. Kontrplak ve ahşap çitalar beyaz boyalı olarak kullanılmaktadır (Resim 7).

Yapıda üçü doğu duvarında, üçü güney duvarında, biri batı duvarında olmak üzere altı adet ahşap pencere mevcuttur. Pencere açıklıkları, gerek denizlikleri, gerek üst alın kaplamaları ahşap malzemedir imal edilmiştir. Pencere açıklıklarının iç mekana bakan köşelerinde ahşap pervaz ile çerçeve yapılmıştır. Pencere pencerelerden batıda yer alan ile güneyde mihrap üzerindeki parapet yükseklikleri diğerlerinden fazladır. Batıda yer alan pencere dış ortam kotunun yüksek olmasından ötürü yüksekte yer alırken güneydeki mihrap nişi nedeni ile yüksektedir. Batıda yer alan pencere dört bölmeli olup yapıda yer alan diğer pencerelerden farklı özellik sergilemektedir.

Birinci katta (Şekil 1b) biri kadınlar mahfili (Resim 8) olmak üzere üç mahal bulunmakta, aynı zamanda minareye giriş kapısı da bu kotta yer almaktadır. Mahallerden birisi ardiye gibi düzenlenmiş olmakla beraber kat döşemesinden yüksekte bir döşemeye sahiptir. Kadınlar mahfilinin kuzey duvarında üç adet niş yer almaktadır. Genişlikleri iki adet 55 cm, bir adet 60 cm.dir ve içlerinde ahşap raflar bulunmaktadır. Mekânın doğu ve batı duvarlarında birer adet ahşap pencere yer almaktadır. Mekâna girişi sağlayan ahşap kapının önünde ahşap döşemeli pabuçluk yer almaktadır. Kadınlar mahfili, harimden ahşap paravanlarla ayrılmaktadır. Mekânın döşemesi ahşap kaplama olup tavanları kontrplak kaplamadır. Kontrplak ve ahşap çitalar marifetiyle kaplanan tavan beyaz renge boyanmıştır.

Caminin kuzeybatı köşesinde camiye bitişik olarak yapılmış minareye caminin içinden ulaşılır. (Resim 9) Minareye girilen ve şerefeye ulaşmayı sağlayan basamaklara geçişi sağlayan ahşap kapıya holden erişilmektedir. Minare giriş kotuna iki adet basamakla erişilmektedir. Minareye geçişi sağlayan ahşap kapı kuzey duvarı üzerinde yer almaktadır. Minare dairesel kesitli olup duvarları yapının yaklaşık saçak kotuna kadarki bölümü moloz taş örgü ve toprak harçlı

iken üstünde devam eden gövdesi çimento harçlı dolu tuğladır. Basamakların ilk on tanesi moloz taş ve ahşap hatıldan oluşmakta iken şerefeye kadar ulaşan diğer basamaklar betondandır. Basamakları taşıyan orta dikme ilk on basamağa kadar ahşap iken devamı demir borudan yapılmıştır. Demir boru son olarak külah taşıyıcı elemanı olan ahşap dikmeyle yaklaşık olarak şerefe kotunda yer değiştirmektedir. Şerefeye 28 basamakla ulaşılmaktadır. Son basamak şerefenin kapı eşiğidir. Minarenin şerefeye giriş sağlayan kapısı kemerlidir. Şerefe, minare gövdesinden eli böğründelerle taşıtılmaktadır. Minarenin külahı ahşap elemanlarla oluşturulmuş üzerine sac kaplama yapılmıştır. Külahın üzerinde metal bir âlem yer almaktadır.

Çatısı ilk yapıldığında kiremit kaplı kırma çatılı olmalıydı. Daha sonraki bir onarımda, bu çatı kaldırılmış ve kırma çatı sac levhalarla kaplanmıştır.

Bodrum kata (Şekil 1c) giriş yapının doğusunda yer alan avludan yapılmaktadır. Caminin doğu cephesinde bulunan girişi iki adettir. Caminin bodrum katı iki kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısım kömürlük olarak kullanılmakta, diğer kısım ise bölünerek lojman haline getirilmiştir. Lojman bugün kullanılmamaktadır (Resim 10).

Dış cephe ile tek ilişkisi mekâna girişi sağlayan kapısıdır. Kapısının üzerinde daha sonradan açıldığı ve açma işlemi yapılırken duvar örgüsüne zarar verdiği düşünülen bir tepe penceresi yer almaktadır. Tepe penceresi açılırken yapının moloz duvarının strüktürel olarak bir parçasını teşkil eden ahşap hatılın kesildiği sanılmaktadır. Tavanında ise dairesel kesitli farklı kalınlıklarda ahşap kirişler görülmektedir. Ahşap kirişler, ağaç cinsinin gövde özelliğinden kaynaklı düzgün bir hatta sahip değildir. Ahşap kirişler üzerinde ise ahşap kaplama bulunmaktadır. Ahşap kaplamanın üzerinde dolgu malzemesi olduğu ahşap kirişler arasındaki görüntüden anlaşılmaktadır. Bodrum katın doğu cephesinde yer alan diğer bir kapıdan ise Sofa mahalline girilmektedir. Bu kapı ile geçilen bölüm bodrum katın ana mekânlarını oluşturmaktadır. Ortada sofa ve güneyinde 3 adet, batısında ise bir adet mekândan oluşan bölümün bir dönem lojman olarak kullanıldığı öğrenilmektedir. Kuzey duvarı üzerinde bir adet niş yer almaktadır. Niş içerisinde bir adet ahşap raf bulunmaktadır. Mekânın hiçbir penceresi bulunmamaktadır, tek açıklık 100 cm. genişliğindeki giriş kapısıdır. Kapı demir doğrama olup üzerinde aydınlık amaçlı tepe penceresi bulunmaktadır.

Eğimli bir arazi üzerine yerleştirilmiş olan yapının cephe yükseklikleri de değişkenlik göstermektedir (Şekil I d). Kuzey cephe yapının ana giriş kapısının yer aldığı cephedir. Zemin kata açılan iki adet penceresi ile birinci kata açılan bir adet pencere yer almaktadır. Pencere ahşap olup alttaki iki pencere eşit boy ve niteliktedir. Üst kata açılan ise tepe penceresi şeklindedir. Cephenin en önemli özelliği olarak batı köşesinde yer alan kitabesi gösterilebilir. Kitabenin yapının yapım yılına ait olduğu düşünülmektedir. Kitabe taş malzeme üzerine kabartma tekniği ile yazılmış üzerine boya sürülmüştür. Cephenin kaplama malzemesi çimento sıva üzeri boya olup çok miktarda sıva çatlağı gözlemlenmek mümkündür. Cephede saçakları desteklemek için ahşap payandalar görülmektedir. Ayrıca minare gövdesine açılan kemerli bir ışıklık mevcuttur. Cephenin karakterini oluşturan diğer bir mimari unsur doğu köşesinde yer alan minaredir.

Yapının kible cephesi önünde beton bir kanal yer almaktadır. Bu kanalın bodrum katta yer alan mekânları nemden korumak amacı ile yapıldığı düşünülmektedir. Zira yapının en büyük problemi zeminden gelen nem kaynaklı oluşmaktadır.

Cephede iki adet taş kitabe mevcuttur. Cephe düzeninde zemin kata açılan ve mihrabın simetrik olarak iki yanında yer alan pencereler ile mihrabın üstünde yer alan tepe penceresi belirli bir oran teşkil ederken bodruma açılan pencerelerde bu düzen bozulmaktadır. Pencere boyutları ve genişlikleri değişmekle beraber kullanılan malzemeler aynı şekilde ahşaptır. Tüm pencerelerin önünde demir parmaklıklar yer almaktadır. Cephenin kaplaması çimento esaslı sıva üzeri boyadır. Toprağa, zemine temas eden kısımlarında yoğun nem kaynaklı problemler gözlemlenmektedir. Cephede sac çatı örtüsü görülmektedir.

Batı cephesi yapının arazideki kot farkında ötürü en düşük yüksekliğe sahip cephesidir. Arazide yer alan eğim nedeni ile 2,50 m. den 3,00 m.ye güney yönünde artan bir yüksekliğe sahiptir. Bu cepheye yapının birinci kat kotu bakmaktadır. Cephede çimento sıva üzeri boya kullanılmıştır. Cephenin ana karakterini kuzey köşesinde yer alan minareni oluşturduğu söylenebilir. Cephede biri kadınlar mahfiline biri harim kısmına bakan iki adet ahşap pencere yer almaktadır. Kadınlar mahfiline bakan pencere yapının diğer pencere açıklıkları ile uyumlu iken harime bakan pencere dört bölümden oluşan farklı bir detaya sahiptir. Pencerelerin önlerinde demir parmaklıklar bulunmaktadır. İç mekan tavan döşemesini taşıyan kirişler dairesel kesitlidir.

Doğu cephesi, yapının bodrum katına girişinin bulunduğu cephedir. Cephede biri bodrum katta yer alan depoya diğeri sofaya ve dolayısıyla lojman olarak kullanıldığı düşünülen mahalle açılan iki adet kapı yer almaktadır. Depoya açılan kapı ahşap iken lojmana açılan kapı demir malzemedен imal edilmiştir. Lojmana girişi sağlayan kapı üzerinde ahşap profiller üzeri sac örtü kaplamalı sundurma yer almaktadır. Sundurma bakımsızlıktan dolayı taşıyıcı elemanlarında görülen çürümeler ile kısmen çökmüştür. Cephede iki adet bodrum kata açılan, dört adet zemin kata açılan ve bir adette birinci kata açılan yedi adet ahşap pencere mevcuttur. Pencereler cephenin kuzey yönünde yer alan hariç birbirlerini takip eden hizalarda uygulanmıştır. Tüm pencerelerin önünde demir parmaklıklar mevcuttur. Cephenin yaklaşık yüksekliği 7,50mt olup çimento sıvalı harç üzeri boya kaplamalıdır. Çatıda soba bacası yer almaktadır. Baca çimento harçlı dolu tuğla malzemedен yapılmış ve üzeri sıvanmıştır. Cepheyi güney ve kuzey yönünden çevreleyen moloz taş duvarlar bulunmaktadır.

Caminin güney avlusunda hazire bulunmaktadır. Mezarlıkların taş başlık ve ayaklıklarının bir kısmı avlu içine dağılmıştır. Mezarlıkların taş üst kaplamaları kısmen kırılmış ve zarar görmüşlerdir. Ağaçların arasında bulunan mezarlar arasında bir aile mezarlığı şeklinde düzenlenmiş büyük boyutlu olanı da bulunurken daha küçük ebatlı olanları da mevcuttur.

3. Hazire ve Mezar Taşları

Cami yapısının güneyinde yer alan avluyu batı ve güneyinde moloz taşlı istinat duvarları sınırlandırırken doğusunda ormanlık alan sınır teşkil etmektedir. Avludan doğuda yer alan yola taş basamaklarla ulaşılmaktadır. Avlu içinde taş malzemedен imal edilmiş farklı ebatlarda me-

zarlar bulunmaktadır (Resim 12). Mezarlıkların taş başlık ve ayaklıklarının bir kısmı avlu içine dağılmıştır. Mezarlıkların taş üst kaplamaları kısmen kırılmış ve zarar görmüştür.

Mezar taşı biçimlendirmede değişik zaman ve kültürler göze çeşitlilik arz etse de üç ana grupta toplamak mümkündür. Baş taşı(şahide), ayak taşı, yan kaideler ve kapak taşından oluşan mezarlar, bu kısımların farklı yerleşimi sayesinde çeşitlenmektedir ve “lahit”, “pehleli”, “şahideli” mezar olarak adlandırılmaktadır (Özcan 2007: 51).

Baş taşı ve ayak taşından oluşan kenarları mermer veya betonla çerçeve içine alınmış ve içerisi toprakla doldurulmuş mezar çeşidi olan “şahideli” mezarlara Arapgir’deki mezarlıkta rastlanmaktadır. Diğer mezar türleri arasında en sade görünüme sahip olan bu mezar türünde süslemeler genellikle şahideler üzerinde yer almaktadır.

Mezar taşlarında karşılaşılan başlık türleri ise sarık, tarikat başlıkları, kavuk, Yeniçeri başlıkları ve fes şeklindedir. İstanbul’daki kabristanlık ve hazirelerdeki mezar başlıkları üzerine geniş bir inceleme yapan Laqueur, fes hariç tüm başlıkları kavuk olarak nitelendirmiş, her kavuk tiplerine göre A’dan J’ye kadar sınıflandırmıştır (Özcan 2007: 51).

Arapgir Hacı Yahya Cami haziresinde yer alan az sayıda mezar taşının, kavuklu ve sarıklı olarak biçimlendirildiği dikkati çeker.

a.Kavukların (sarık) üzerlerine sarılan ince bezlerin sarılış yönlerine tiplere ayrılıyor olmalarına ve Arapgir örneklerinin oldukça yıpranmış olmaları nedeniyle ayrıntılı olarak bir ayırım yapılamıyor olmasına karşın (Şekil II /Tabloda K, L ve M), Halit Çal’ın sınıflamasına göre, “çubuklu başlıklı, taşkın sarıklı kavuklar” grubuna ait olduğu öne sürülebilir (Çal 1999: 210). Çal, 1827 tarihli bir örnek bulunduğundan da söz etmektedir (Çal 1999: 210).

b. Fesli örneklerin ise (Şekil II /Tabloda A - I) püskül detayının ayırt edilememesine karşın, Halit Çal’ın sınıflamasına göre, “Aziziye kalıplı fesler” grubuna ait olduğu ileri sürülebilir (Çal 1999: 212). Çal, yazısında “Laqueur’in X 3 adını verdiği ve an yayın fes tipi olarak kabul ettiği tipin en eski örneğinin 1846/7 yılına ait olduğunu belirttiğini” yazmaktadır(Çal 1999: 210).

c.Şekil II /Tabloda N harfiyle gösterilen örnek geç tarihli olmalıdır.

Mevcut mezar taşları arasında sadece bir tanesinde açık şekilde tarih okunabilmektedir. H. 1243, M. 1827/1828 tarihinin okunabildiği bu mezar taşı dikkat çekicidir. Mezar taşında başka bir bilgi okunamamaktadır. Diğer mezar taşlarındaki yıpranma dolayısıyla okumanın zorluğu çekilen fotoğraflardan da görülebilmektedir. Cami’nin 19. Yüzyılın ilk yarısına tarihlendiği hatırlanacak olursa, Tarihlenebilen bu örneğin dışında kalanlar, 19. yy. örnekleri olarak görülmelidir (Resim 13).

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Yapıların tavan kuruluşları ana kirişlerin yönüne ve kirişlerin kat oluşturması durumuna göre sınıflandırılır. Paralel taşıyıcı kiriş esasına dayanan ana kirişleri kuzey-güney doğrultusunda uzanan ahşap bindirme tavanla örtülü yapılar grubu içinde yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda, dikdörtgen planlı bir alana oturan yapının mihrap ekseninin iki yanında, desteklerle taşınan birer ana kiriş yer almaktadır. Bu kirişler tavanın yükünü taşımaktadır.

Anadolu'da, ana kirişleri kuzey-güney doğrultusunda uzanan, mihraba dik, üç sahnalı benzer plan tiplerine sahip, kirişlemesi alttan kaplamalı, ana kirişleri kuzey-güney doğrultusunda uzanan, üç sahnalı benzer yapılar arasında Yozgat Çayıralan Çandır Şahruh Bey Mescidi (XV.-XVI. yüzyıl), Seydişehir Muallimhane Camii (1529-1530), Konya Beyşehir İlçesi Emen Camii (1622), Kırşehir Mucur'da Hüseyin Ağa Camii (XVIII. y. y.) ve Emine Hanım (Çarşı) Camii (XVIII. y. y.), Denizli Baklan Çataloba Köyü Camii (XVIII.-XIX. yüzyıl), Karaman Kâzımkarabekir İlçesi Kızılkuyu Camii (XIX. yüzyıl), Denizli Acıpayam Yazır Kasabası Çarşı Camii (1801-1802), Konya Beyşehir İlçesi Eğirler Köyü Camii (1802), Konya Kızılören Büyük Camii (1803), Denizli Kale Cafer Paşa Cami (1819-1820), Konya Karatay İlçesi Kışla (Saray) Camii (1820), Konya Küçük Muhsine Köyü Yukarı Camii (XIX. yüzyıl), Yeşildere Köyü Merkez Camii (1869), Konya Ahırlı İlçesi Merkez Camii (XIX. yüzyıl), Denizli Çivril Savran Köyü Camii (1882), Konya Bozkır İlçesi Akçapınar Camii (1892), Konya Bozkır İlçesi Karacaardıç Köyü Camii (1884), Konya Bozkır İlçesi Sorkun Aşağı Mahalle Camii (XX. Yüzyıl), Konya Cumra İlçesi Alemdar Köyü Camii (1899), Konya Karatay İlçesi Araplar Camii (1907), Yozgat Paşaköy Bucağı Tokmak Hasan Paşa Camii (XIX. yüzyıl ikinci yarısı), Kayseri Akkışla İlçesi Gömürgen Köyü Merkez Camii (XIX. yüzyıl?), Konya Meram İlçesi Ayanbey Camii (XX. yüzyıl), Konya Meram İlçesi Gazezler Camii (XX. yüzyıl), Eskişehir Mihaliççik İlçesi Dinek Beldesi Cuma Camii (1925), Seydişehir Kuran Köyü Camii (1961) bulunmaktadır (Korkmaz 2016: 173).

Caminin vakfiyesinin okunarak, bu yapının ayakta kalabilmesi ve görevlilerin maaşlarının ödenebilmesi için başka hangi yapı veya yapıların vakfedildiğinin öğrenilmesi gereklidir. Aynı şekilde, yapıda adı geçen Hacı Yahya'nın kim olduğu konusu da araştırılmaya değerdir.

Yapıya farklı dönemlerde müdahalelerin yapıldığı görülmektedir. Yapılan müdahaleler arasında son cemaat yerinin biçiminin değiştirilmesi, çatının kaplamasının değiştirilmesi ve minareye yapılan müdahaleler olarak başlıklandırılabilir.

Hacı Yahya Cami'nin dış beden duvarları üzerine üç kitabe bulunmaktadır. Kitabelerden yapım tarihinin H. 1247, M. 1831/1832 diğer kitabeden de, caminin H. 1313, M. 1897 yılında onarıldığı anlaşılmaktadır. Ancak yapıya adını veren kişiden bahsedilmemesi ilgi çekici bir detaydır. Neden bu kadar sıra süre sonra onarıma gerek duyulduğu ve yapının hangi bölümlerinin onarıldığı konusunda bilgiye ulaşılamamıştır.

Yapıda görülen müdahaleler içinde pencere açılması ön planda görülmektedir. Harimde açılan pencere gibi, bodrum katın lojmana dönüştürülmesi sırasında da pek çok pencere açılarak, cephe düzenlerinde bozulmaya gidilmiştir. Bunun yanında, pencere açılması sırasında, yapının ahşap hatullarının kesildiği de görülmektedir.

Son cemaat yerinin plana bakıldığında, yarısının kapatılarak bir odaya dönüştürüldüğü, diğer yarısının açık bırakıldığı görülmektedir. Kapalı kısım, bir servis mekânı olarak, yapının içinde çeşitli birimlere geçişi sağlamaktadır. Özgün halinde, açık olması beklenen son cemaat yerinin, gereksinimler doğrultusunda kapatılmış olduğu öngörülebilir.

Arapgir’de cami haziresinde 13 tekli mezar ile üç mezar bulunan bir aile kabristanı bulunmaktadır. Hazire alanında düzenleme yapılarak devrilmiş taşlar yerine konabileceği gibi, taş izleri ortaya çıkarılarak başka mezarların da olup olmadığı anlaşılabilir.

Caminin güneyinde yer alan hazire alanının, bir proje kapsamında ele alınarak düzenlenmesi, mezarlıkların düzenlenmesi, devrilen mezar taşlarının yerlerine konulması böylece cami ile bütünleştirilmesi uygun olacaktır.

KAYNAKLAR

Aksın, Ahmet – Erdal Karakaş: “*Nüfus İcmal Defterine Göre 19. Yüzyılda Arapgir*”, OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), sayı. 13, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1270/14619.pdf> [Erişim 09.11.2017]

Aytaç, İsmail: *Malatya Türk – İslam Dönemi Mimari Eserleri II*, İstanbul, 2013.

Bozkurt, Nebi: “*Mezarlık*”, **DİA** – 29, 2004.

Çal, Halit: “*İstanbul Eyüp’teki Erkek Mezar Taşlarında Başlıklar*”, **Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu – III**, (28 – 30 Mayıs 1999), İstanbul, 2014.

Darkot, Besim: “*Arapgir*”, **Göldağı**, 1955.

---: “*Arapkir*”, **İA** – 1, 1978.

Erzen, Afif: “*Arapgir’in Kuruluşu Ve Adı Hakkında*”, **Göldağı**, 1955.

Karakaş, Erdal: “*Arapkir’in Kuruluş ve Gelişmesi*”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.**, 1996.

Korkmaz, Neslihan: **Amasya Camilerinde Ahşap Bindirmeli Tavan**, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Eskişehir, 2016.

Laqueur, Hans-Peter: **Hüve’l Baki**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yay., 2010.

Malatya Kültür Envanteri

http://www.malatya.bel.tr/yayin/Malatya_Envanteri/HTML/index.html#190

[Erişim 09.11.2017]

Özcan, Ali Rıza: *Türk Kültür ve Medeniyet Tarihinde Fatih Külliyesi -2*, Hazire, İstanbul, 2007.

Oğuzer, M. Kadir: **M.K. Arapgir Ulu Cami’i Rölöve ve Restorasyonu**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 1991; İsmail Aytaç, **Malatya ve Yöresindeki Türk – İslâm Dönemi Yapıları**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 1998.

Oymak, İskender: *Malatya Ziyaret Kültürü ve Ziyaret Yerleri*, İstanbul, 2013.

Parla, Canan: **Sivrihisar Bindirme Tavanlı Camiler** Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2005.

Şemsettin Sami., **Kamusu'l-Alam**, c.4, İstanbul 1306, s.3142.

Uluçam, Abdüsselam: “Aragir’deki Osmanlı Dönemi Yapıları”, **X. Türk Tarih Kongresi**, Ankara, 1994.

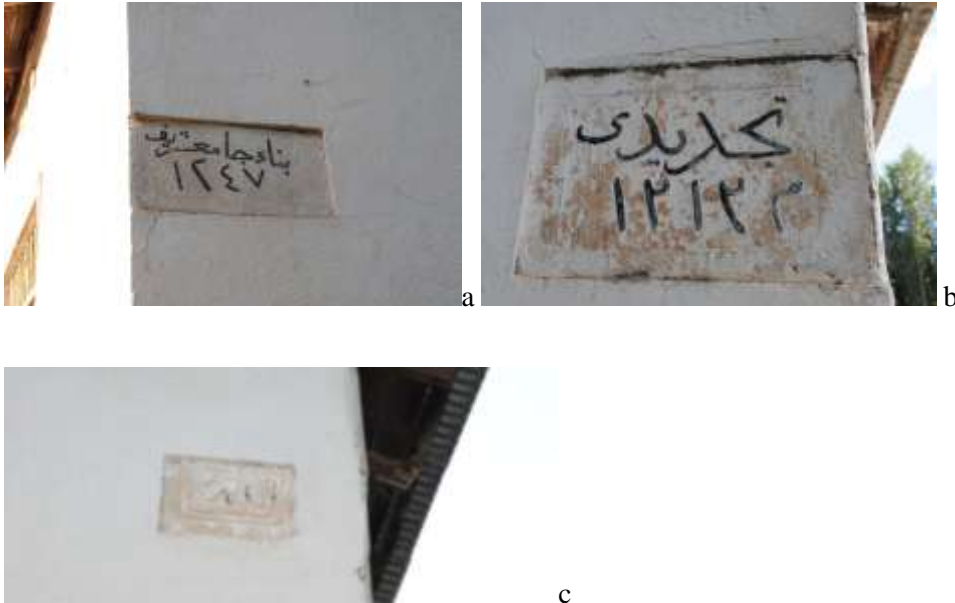
---: “Aragir Gümrükçü Osman Paşa Camii Hakkında”, **Vakıflar Dergisi** - XX, 1988 Ankara.

REST. UZM. Y. MİMAR ERKAN KİRAZ'A KATKILARI VE PAYLAŞIMLARINDAN DOLAYI TEŞEKKÜR EDERİM

RESİMLER

Resim 1 Arapgir, Hacı Yahya Cami

Resim 2 a) Kitabe I, b) Kitabe II, c) Kitabe III

Resim 3 Giriş Mekanı

Resim 4 Harime Giriş ve Kadınlar Mahfili

Resim 5 Mihrap

Resim 6 Harim

Resim 7 Tavan Detayı

Resim 8 Kadınlara Mahfili

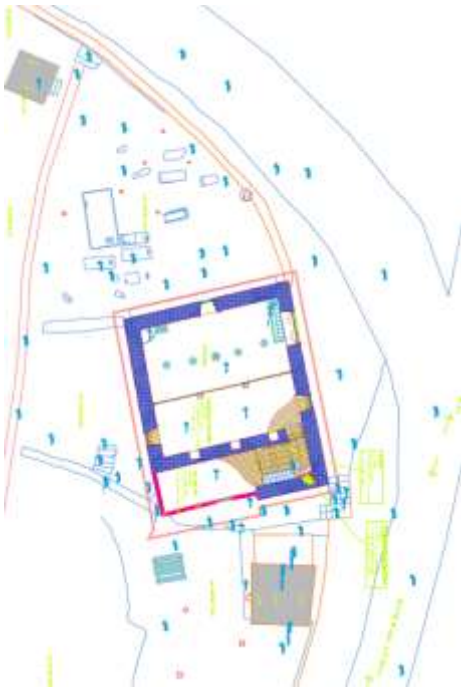
Resim 9 Minareye Çıkan Merdivenler

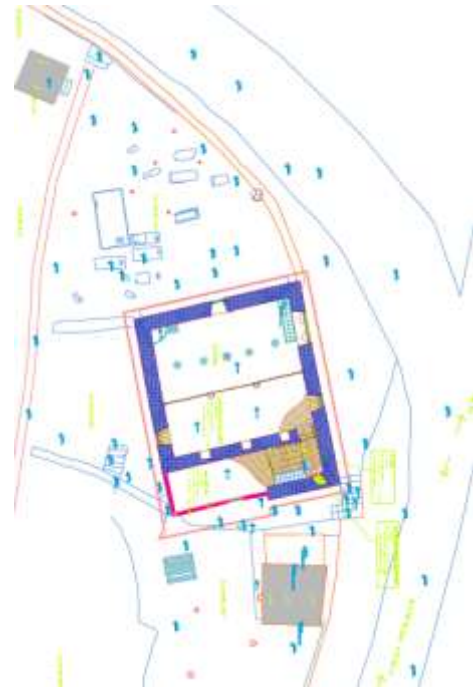
Resim 10 Bodrum Kat Tavan

Resim 11 Güney Avludan Cami

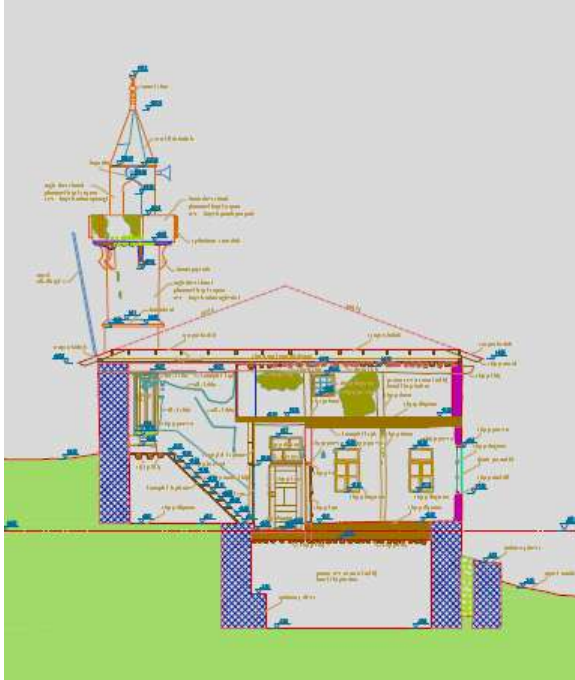
Şekil Ia Zemin Kat Planı

Şekil Ib Zemin Kat Planı

Şekil II

Şekil III d Kesit

Resim 12 Hazire

Resim 13 Mezar Taşı

Şekil II MEZAR TAŞLARI

			
A	B	C	D
			
E	F	G	H
			
I	K	L	M
			
N			